

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 28

1 juni 1968

No. 6

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD: Elisabeth van den Broek: De koolmees, *Parus major*, als gastheer van drie soorten van het geslacht *Ornithomyia* (Diptera: Hippoboscidae) (p. 101). — A. L. Cox en A. W. P. Maassen: Vlindervangsten in 1967 (p. 104). — W. P. Mantel: Een aantasting van hyacintebollen in de holkamer door *Frankliniella schultzei* Trybom (p. 106). — P. J. Brakman: Korte coleopterologische Notities VIII (p. 108). — Horst Aspöck und Ulrike Aspöck: Raphidiidae (Insecta, Neuroptera) (p. 115). — Korte mededelingen (p. 105: B. J. Lempke, *Corrigenda*; p. 120: *Verzoek*).

De koolmees, *Parus major*, als gastheer van drie soorten
van het geslacht *Ornithomyia* (Diptera: Hippoboscidae)

door

ELISABETH VAN DEN BROEK

Instituut voor Veterinaire Parasitologie en Parasitaire Ziekten, Rijksuniversiteit, Utrecht.

Bij het koolmezenonderzoek, verricht door het Instituut voor Oecologisch Onderzoek van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, is gedurende de laatste jaren op mijn verzoek ook aandacht besteed aan de luisvliegen, die op jonge en volwassen vogels parasiteren. Dankzij de medewerking van dit instituut deed zich de gelegenheid voor om vondsten van één gastheer, verspreid over verschillende gebieden in ons land, met elkaar te kunnen vergelijken. Dit was van betekenis omdat door het werk van HILL (1962a en b, 1964) op de Britse eilanden en in Scandinavië meer inzicht was verkregen in de verspreiding van de soorten van het geslacht *Ornithomyia* Latreille, die bij de koolmees kunnen voorkomen.

SCHUURMANS STEKHOVEN (1955) vermeldt voor Nederland twee soorten van het geslacht *Ornithomyia*. De grootste, *O. avicularia* (Linnaeus, 1758), komt voor op "grote" vogels zoals merel, spreeuw, kraaien, duiven en roofvogels. De kleinste, *O. fringillina* Curtis, 1836, zou in het bijzonder op mezen voorkomen en was toen in Nederland alleen op de boerenzwaluw gevonden. Later werden van beide soorten meer gastheren vermeld (VAN DEN BROEK, 1965) terwijl tevens een derde soort werd gevonden, *O. chloropus* Bergroth, 1901, hoofdzakelijk langs de noordwestkust van ons land. Volgens THEODOR en OLDROYD (1964) bestaat echter de mogelijkheid, dat *O. chloropus* moet worden beschouwd als een ondersoort van *O. fringillina*.

HILL (1962b) wijst erop, dat de verspreiding van de vliegen minstens even sterk wordt beïnvloed door het milieu als door voorkeur voor bepaalde gastheersoorten.

Generaliserend stelt hij voor elk der drie onderzochte soorten van *Ornithomyia* een voorkeur vast voor een verschillend milieu-type:

O. avicularia - "woodland"

O. fringillina - "hedgerow"

O. chloropus - "moorland".

Hierbij moet niet vergeten worden dat het milieu-type ook op de gastheren selecterend werkt: in "hedgerow" worden voornamelijk kleine vogelsoorten aangetroffen, in "woodland" ook grote soorten, die een dichtere dekking nodig hebben, terwijl "moorland" open gebied is met een nogal koel klimaat en daarom een specifieke avifauna. Daarnaast zou op de Britse eilanden ook nog een zekere gastheer-specificiteit een rol spelen, doordat *O. avicularia* volgens HILL een voorkeur heeft voor gastheren, groter dan 8 inches, en *O. fringillina* voor gastheren, kleiner dan 6 inches.

Wat de vindplaatsen in Nederland bij de koolmees betreft zijn deze drie milieu-typen vertegenwoordigd: Hoge Veluwe en Imbosch zijn "woodland", rond de Westeinderplas is uitsluitend "hedgerow" aanwezig, Vlieland en Terschelling bestaan vooral uit "moorland" al zou in de bossen op deze Waddeneilanden het milieu als "woodland" gekarakteriseerd kunnen worden. In de duinen van Meyendel is het klimaat vermoedelijk te mild en de begroeiing te dicht voor het echte "moorland", maar dit gebied is evenmin als "woodland" of "hedgerow" op te vatten.

Samenvatting van de vondsten.

vindplaats		aantal pos. gevallen	aantal exemplaren		
			avic.	fring.	chlor.
nestkasten	Vlieland	7	2	0	8
	Terschelling	3	3	0	0
	Meyendel ¹⁾		1	2 (pup.)	0
	Westeinde	1	0	1	0
	Hoge Veluwe	10	24	4	0
	Imbosch	1	3	0	0
andere vogels, Vlieland	broedend ♀	1	1	0	1
	rondzwervende jongen	2	1	0	1
	juv. trekkers	2	0	2	0

¹⁾ Het materiaal uit Meyendel bestond uit ongeveer 100 uitgeklopte koolmeestnesten, verzameld door Drs. C. W. STAM.

Hoewel het aantal vondsten uit nestkasten van *Parus major* nog niet groot is, zijn de gegevens in verband met bovengenoemde verspreidingsfactoren zeer interessant.

O. avicularia lijkt te overheersen in bosrijke omgeving (Imbosch, Hoge Veluwe) en is ook in de duinen van Meyendel aanwezig (1 vondst), en op Terschelling. Op Vlieland komt hij in de nestkasten weinig, op rondvliegende vogels in verhouding met *O. chloropus* wat vaker voor.

O. fringillina komt eveneens voor in nestkasten op de Veluwe, maar minder frequent dan de eerste soort. Beide soorten werden daar ook bij de draaihals, *Jynx*

torquilla, in nestkasten gevonden. In Meyendel werden puparia van *O. fringillina* verzameld (gedetermineerd door H. OLDROYD). In de omgeving van de West-einder Plas werd uitsluitend deze soort verzameld uit een aantal nesten van kleine zangvogels (in "hedgerow"), waaronder één van de koolmees.

O. chloropus is tot dusver uitsluitend gevonden in nestkasten op Vlieland, soms samen met *O. avicularia*. Deze kasten zijn, verspreid over het eiland, in de bossen opgehangen. Blijkbaar is het nogal koele klimaat van dit gebied het meest gunstig voor *O. chloropus*. Wat het verschil is tussen de bossen van Vlieland en West-Terschelling, is mij niet duidelijk. Misschien is het toeval, dat op Terschelling nog steeds geen *O. chloropus* in nestkasten is gevonden.

Menginfecties in de nestkasten kwamen alleen voor op de Hoge Veluwe, waar in twee van de 10 gevallen *O. avicularia* en *O. fringillina* samen werden aangetroffen. De ♀ koolmees uit Vlieland, die besmet was met *O. chloropus* en *O. avicularia*, broedde in een nestkast, waarin alleen *O. chloropus* werd gevonden.

Vergelijking van de vondsten in nestkasten van, en op, de koolmees, geeft een, zij het nog vrij weinig genuanceerd beeld van de verspreiding van de drie soorten van het geslacht *Ornithomyia*. Ik heb de indruk, dat dit beeld in grote trekken overeen komt met de algemene verspreiding van deze soorten in ons land. Omdat bij de koolmees het "gastheer-effect" aanzienlijk is verminderd, zou de inventarisatie van koolmeesnesten ons meer kunnen leren over de oecologische factoren, die bij deze verspreiding betrokken zijn.

Ik ben directeur en medewerkers van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek zeer dankbaar voor het verzamelen en verzenden van de vliegen.

Summary

In the Netherlands, the great tit *Parus major* appears to be an equally suitable host to any of three species of the genus *Ornithomyia* Latreille. The host preference factor thus being reduced, the distribution of these species in different areas must be largely determined by ecological factors. HILL (1962b) has pointed out that each of the three species shows a preference for a certain, roughly defined habitat type. This is corroborated by the present results. Further data on the distribution of the three species in nest boxes of the great tit in different areas may be used to analyse the ecological factors of these habitat types.

Literatuur

- BROEK, E. VAN DEN, 1965, *Ornithomyia* spp., (Diptera: Hippoboscidae), luisvliegen van vogels, in Nederland verzameld. *Entom. Ber.* 25 : 68—72.
- HILL, D. S., 1962a, Revision of the British species of *Ornithomyia* Latreille (Diptera: Hippoboscidae). *Proc. R. ent. Soc., London*, ser. B 31 : 11—18.
- , 1962b, A study of the distribution and host preference of three species of *Ornithomyia* (Diptera: Hippoboscidae) in the British Isles. *Proc. R. ent. Soc., London*, ser. A 37 : 37—48.
- , W. HACKMANN & L. LYNEBORG, 1964, The genus *Ornithomyia* in Fennoscandia, Denmark and Iceland. *Notulae Entomologicae* 44 : 33—52.
- SCHUURMANS STEKHOVEN, J. H., 1955, Luisvliegen (Nycteribiidae en Hippoboscidae). *Wetensch. Meded. Kon. Ned. Natuurhist. Ver.* 16.
- THEODOR, O. & H. OLDROYD, 1964, in: E. LINDNER : Die Fliegen der Palaearktischen Region. 65, Lief. 50 : 35—39. Stuttgart.

SMITHSONIAN INSTITUTION NOV 5 1968